

**การศึกษาค้นคว้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3
โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียน
บ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตตวิทยา) จังหวัดนนทบุรี**

**A Study of Learning Achievement in Buddhism on the Topic of the
Threefold Training through Activity-Based Learning among
Prathom Suksa 6 Students at Ban Don Talumpuk
(Charoen Chit Witthaya) School,
Nonthaburi Province**

พลอยชมพู เตชะการโยธา¹ พระมหาพงษ์พิสิฐ ฐานวโร²

Ploychomphu Teachakanyotha¹, Phramaha Pongpisit Thanavsro²

สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2}

Program in Teaching Social Studies, Faculty of Education,

Mahamakut Buddhist University^{1,2}

Corresponding author, e-mail: ploychom2003@gmail.com¹

Received: June 12, 2025; Revised: July 09, 2025; Accepted: July 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับคะแนนสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน และเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตตวิทยา) จังหวัดนนทบุรี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 15 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตามแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 5 แผน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนจำนวน 20 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กัน (Paired Sample t-test) ในการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการเรียน

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคะแนนสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนในทุกคน โดยคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนคิดเป็นร้อยละ 88.00 แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในทางบวกอย่างชัดเจน นอกจากนี้ การเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียนด้วยการใช้กิจกรรมเป็นฐานยังพบว่ามีค่าความ

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนในเรื่องหลักธรรมโอวาท 3 ได้อย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อันเป็นการพัฒนาทั้งความรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในวิชาพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสมกับระดับชั้นประถมศึกษา

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, หลักธรรมโอวาท 3, กิจกรรมเป็นฐาน

Abstract

This research article aims to study the academic achievement scores in Buddhist Studies on the topic of the Threefold Training (Ovadapatimokkha) using activity-based learning, and to compare the learning achievement before and after the activity-based learning intervention among Grade 6 students at Ban Don Talumpuk (Charoenchit Wittaya) School, Nonthaburi Province. The sample group consisted of 15 Grade 6 students, selected through purposive sampling. The research was conducted over five instructional plans developed based on the concept of activity-based learning. The research instruments included lesson plans on the Threefold Training and a 20-item achievement test administered before and after the learning sessions. The data were analyzed using descriptive statistics percentage, mean, and standard deviation and inferential statistics using the paired sample t-test to compare pre-test and post-test results.

The research findings revealed that every student achieved higher post-test scores compared to their pre-test scores. The average post-test score was 88.00 percent, indicating a significant improvement in learning achievement. The use of activity-based learning, which emphasizes student-centered learning processes, had a clearly positive effect on academic performance. Furthermore, the comparison of pre-test and post-test scores showed a statistically significant difference at the .05 level. In conclusion, the implementation of activity-based learning proved to be effective in enhancing students' academic achievement in Buddhist Studies, specifically on the topic of the Threefold Training. This approach also encouraged greater student engagement in the learning process. The results align with the principles of quality education development that emphasize learner-centered approaches, supporting both knowledge acquisition and the cultivation of desirable characteristics in primary school students through Buddhist education.

Keywords: Learning Achievement, Threefold Training, Activity-Based Learning.

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่คุณธรรม มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองดีตามวิถี

ประชาธิปไตย มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ตลอดจนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพตามแนวทางการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น รวมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความอดทนและเคารพในความแตกต่าง โดยเฉพาะในวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาแนวคิดและพฤติกรรมของผู้เรียนให้มีจิตใฝ่มั่นคงในคุณธรรม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสังคมไทยเผชิญกับปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสบริโภคนิยมและสื่อเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ที่เน้นเนื้อหาหนักและเป็นนามธรรมในวิชาพระพุทธศาสนา จึงกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทักษะการคิดและการเชื่อมโยงความรู้ของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดความเบื่อหน่ายและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning: ABL) จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสม เพราะเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนผ่านการปฏิบัติจริง กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง และพัฒนาทักษะต่างๆ อย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ เจตคติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี เพื่อประเมินประสิทธิภาพของแนวทางการเรียนรู้อย่างกล่าว และนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคะแนนสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี ระหว่างก่อนและหลังเรียน

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ เพื่อเป็นกรอบแนวคิดและสนับสนุนความสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรแกนกลางฯ พ.ศ. 2551 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล โดยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมหลากหลายที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน และสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2. เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในกลุ่มสาระนี้ วิชาพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบหลักในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม หลักธรรมโอวาท 3 (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส) เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม การสอนในระดับประถมศึกษาเน้นการท่องจำ มากกว่าการเข้าใจเชิงลึกหรือนำไปใช้ในชีวิตจริง

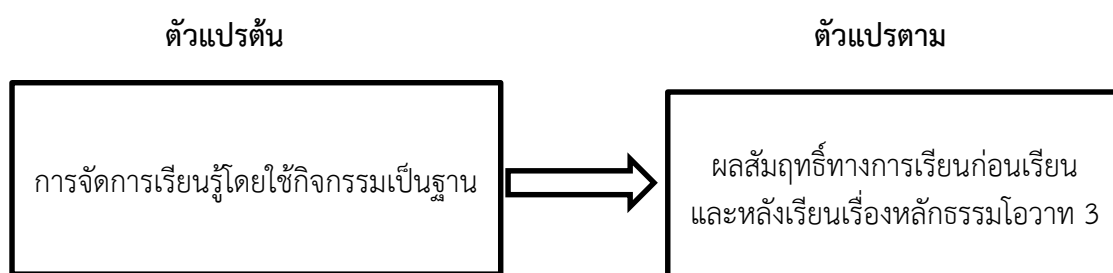
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้โอวาท 3 โอวาท 3 เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนาและถือเป็นหัวใจของคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน การน้อมนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้ในการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่เอกสารส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษาที่เน้นการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือพัฒนาการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม

4. แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning: ABL) การจัดการเรียนรู้แบบ ABL เป็นแนวทางที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ เกิดการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะต่างๆ ได้อย่างรอบด้าน เอกสารหลายฉบับระบุว่า ABL ส่งเสริมความคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ได้ดี แต่ยังมีข้อจำกัดในแง่ของการประยุกต์ใช้กับวิชาที่เป็นนามธรรม เช่น พระพุทธศาสนา ซึ่งยังมีงานวิจัยเกี่ยวข้องน้อย

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยในอดีตที่ศึกษาเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยกิจกรรมเป็นฐานส่วนใหญ่เน้นวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ หรือภาษา ขณะที่งานวิจัยในวิชาพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในหัวข้อ “โอวาท 3” ยังมีจำนวนน้อย อีกทั้งยังไม่ครอบคลุมวิธีการสอนแบบ ABL ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงมีคุณค่าในการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ โดยการนำกระบวนการเรียนรู้แบบ ABL มาใช้กับการเรียนรู้หลักธรรมโอวาท 3 อย่างเป็นระบบ

สรุปได้ว่า จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าแม้จะมีแนวทางการจัดการเรียนรู้และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงในภาพรวม แต่ยังขาดการวิจัยที่เจาะลึกเฉพาะเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐาน การวิจัยครั้งนี้จึงมีบทบาทในการเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ หากต้องการให้เพิ่มเติมเอกสารหรืออ้างอิงเฉพาะฉบับใดเป็นพิเศษสามารถแจ้งเพิ่มเติมได้ครับ

กรอบแนวคิดในการวิจัย



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี จำนวน 15 คน (เจริญจิตต์วิทยา) โดยการเลือกแบบเจาะจง ที่มีผลการเรียนต่ำ

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Designs) โดยมีแบบแผนการวิจัยแบบ One Group Pre –test Post – test Design (เสริมพงศ์ วงกลมไสย, 2548) มีลักษณะการวิจัย ดังตาราง ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แบบแผนการวิจัยแบบ One Group Pre –test Post – test Design

กลุ่ม	Pre-test	Treatment	Post-test
ทดลอง	T_1	x	T_2

แทนค่า

T_1 หมายถึง การทดลองสอบก่อนเรียน (Pre-test)

X หมายถึง การจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกิจกรรมเป็นฐาน

T_2 หมายถึง การทดสอบหลังเรียน (Post-test)

การดำเนินการวิจัย

การเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลโดยแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการทดลอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบก่อนเรียนกับนักเรียนด้วยแบบทดสอบก่อนเรียนเรื่อง หลักธรรมโอวาท 3 จำนวน 1 ชุด 20 ข้อ ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทดสอบและเก็บคะแนนก่อนเรียน

2. ขั้นตอนทดลอง ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมแบบกลุ่มเป็นฐาน ทั้งหมด 5 แผน ไปทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี จำนวน 15 คน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการวางแผนและดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การจัดเตรียมการวิจัย เพื่อให้เกิดระบบการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนโดยศึกษาเอกสาร ตำรา ข้อมูลสารสนเทศต่างๆ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้าง พัฒนาและปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และนำเสนอผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความสอดคล้องเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ แล้วนำกลับมาพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

3. นำเครื่องมือที่ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงมาใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 15 คน

4. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างและผู้เชี่ยวชาญนำมาวิเคราะห์ สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย โดยจัดทำเป็นรูปเล่มฉบับสมบูรณ์

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ก่อนการทดลอง – ดำเนินการทดสอบก่อนเรียนด้วยแบบทดสอบจำนวน 20 ข้อ
2. ระหว่างการทดลอง – จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน จำนวน 5 แผน
3. หลังการทดลอง – ทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบชุดเดียวกันกับก่อนเรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐาน
2. แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน 20 ข้อ
3. สื่อการเรียนรู้แบบกิจกรรม จำนวน 3 แผน
4. แบบประเมินค่าความสอดคล้องของเครื่องมือ (IOC)

สรุปผลการวิจัย

การเรื่อง การศึกษาทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผลคะแนนการหาประสิทธิภาพของการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี จำนวน 15 คน พบว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการมีคะแนนก่อนเรียนเท่ากับ 188 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 12.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.97 และมีคะแนนหลังเรียนเท่ากับ 254 ค่าเฉลี่ย 16.93 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.88 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ระหว่างเรียนโดยรวมเท่ากับ 12.50 ค่าเฉลี่ยเท่ากับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 83.33 แสดงว่านักเรียนมีคะแนนการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน 15 คนที่ได้รับการทำแบบทดสอบก่อนเรียน ทั้งหมด 20 ข้อ ผลปรากฏว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยสามารถแสดงผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีผลคะแนนการเรียนสูงขึ้นมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด โดยอธิบายผลเรียงลำดับจากคะแนนพัฒนาการมากที่สุด คือ นักเรียนคนที่ 13 จำนวน 12 คะแนน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.33 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.79 ซึ่งมีผลคะแนนหลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนจำนวน 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 26.47 และนักเรียนที่มีผลคะแนนหลังเรียนเพิ่มขึ้นน้อยที่สุด จำนวน 3 คน คือ นักเรียนคนที่ 6 กับนักเรียนคนที่ 10 และ 14 ซึ่งมี

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 17.60 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.75 ซึ่งมีผลคะแนนหลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนจำนวน 2 คะแนนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 88.00

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ $\bar{x}$ ใช้ ตัวนี้ ($\bar{x} = 17.6$) ซึ่งมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 7.54) และ คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์หลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ($\bar{x} = 12.53$) ซึ่งมีค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 8.83) เมื่อนำมาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอน ตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยสถิติวิเคราะห์ค่า t ที่สัมพันธ์กัน (t-test แบบ Paired Samples t-test) พบว่า มีค่า t ที่ระดับ 5.97 และค่า df. อยู่ที่ 14.00 ซึ่งปรากฏว่า คะแนน ทดสอบหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัด นนทบุรี มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการศึกษาค้นคว้าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ซึ่งเป็นไปตาม สมมติฐานที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

เพื่อศึกษาระดับคะแนนสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยสามารถนำอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. จากผลการหาประสิทธิภาพของคะแนนสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี จำนวน 15 คน พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีคะแนนการพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนทุกคนคิดเป็นร้อยละ 88.00 ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจาก ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพมาช่วยพัฒนาผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้นำเครื่องมือได้ผ่านกระบวนการหาคุณภาพเครื่องมือมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง เชิงเนื้อหา โดยเนื้อหาในการนำมาประกอบการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับ ผู้เรียน และกิจกรรมที่นำมาใช้มีประโยชน์กับผู้เรียนอย่างมาก เนื่องจากผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมที่เป็น กระบวนการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้พัฒนาการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในเรื่องโอวาท 3 โดยได้ออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับช่วงวัยและสอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้ของ ผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนนั้นเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีและทำให้ผู้เรียนสามารถรับประสบการณ์ในการ เรียนที่มีประสิทธิภาพได้ และส่งผลให้การหาประสิทธิภาพของทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอน ตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของ

กิจกรรมเป็นฐานที่ถูกออกแบบมาอย่างเหมาะสม ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน แต่ยังเสริมสร้างทักษะการทำงานร่วมกัน และช่วยให้นักเรียนมีความสนใจและมีแรงจูงใจในกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น งานวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Prince, M. (2004) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้เชิงปฏิบัติหรือกิจกรรมการเรียนรู้แบบลงมือทำ (active learning) ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากขึ้น ส่งผลต่อการจดจำเนื้อหาได้ดีกว่าการเรียนรู้เชิงบรรยายเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ Trilling & Fadel (2009) ยังกล่าวว่าการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรา ยะคำ (2556) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างหนังสือการ์ตูนสาระพุทธศาสนา เรื่องพุทธโอวาท 3 เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดห้วยทราย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาค้นคว้ามีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสือการ์ตูน แผนการจัดการเรียนรู้ ประเมิน คุณภาพหนังสือการ์ตูน และประเมินแบบวัดคุณธรรมพื้นฐาน สาระพระพุทธศาสนา เรื่องพุทธโอวาท 3 เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมพื้นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดห้วยทราย อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้ ได้หนังสือการ์ตูนประกอบการสอนสาระพระพุทธศาสนา โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธโอวาท 3 เรื่องเด็กดี มีจิตใจงาม เรื่องคำสัญญาของเด็กเด็ก เรื่องครอบครัวสุขสันต์ จำนวน 3 เล่ม แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสือการ์ตูนเรื่องพุทธโอวาท 3 จำนวน 3 แผน และแบบวัดคุณธรรมพื้นฐาน จากการประเมินคุณภาพพบว่า หนังสือมีคุณภาพดี ในด้านเนื้อหา ภาพประกอบ การใช้ภาษา ด้านคุณค่าของหนังสือรูปเล่มและด้านความน่าสนใจของเรื่อง พบว่ามีคุณภาพดี เหมาะสม สามารถนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนสาระพระพุทธศาสนา เรื่องพุทธโอวาท 3 ของประถมศึกษาปีที่ 2 ได้ ดังนั้นการพัฒนาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน

2. จากผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งนักเรียนมีคะแนนทดสอบผลสัมฤทธิ์โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 แสดงว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี สามารถช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนได้ดีขึ้น ทั้งนี้ในการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน เป็นเทคนิคการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนุกสนาน ได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มการมีส่วนร่วม และรู้สึกไม่น่าเบื่อ ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ จึงนำไปสู่การก่อเกิดการเรียนรู้โดยไม่รู้ตัว ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากที่ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านดอนตะลุมพุก (เจริญจิตต์วิทยา) จังหวัดนนทบุรี จำนวน 15 คน ซึ่งโดยปกติ นักเรียนระดับประถมปลายจะชื่นชอบการเล่นที่ทำหาย และการได้ทำกิจกรรมแบบกลุ่ม มากกว่าการทำงานแบบเดี่ยวที่มีทั้งความเครียดและความกดดันจึงทำให้เกิดความไม่มั่นใจ ดังนั้น การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชา

พระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดนนทบุรี จึงเป็นวิธีการที่ช่วยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จึงเกิดการเรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ ส่งผลให้ผู้เรียนนั้นได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลนอกจากผลการศึกษาในงานวิจัยนี้ งานวิจัยหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา John Hattie (2009) ระบุว่า การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม ส่งผลต่อการเพิ่มความเข้าใจเชิงลึก ลดความรู้สึกเบื่อหน่าย และสร้างแรงจูงใจภายในตัวผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การเรียนรู้ลักษณะนี้ยังทำให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ตรง และนำความรู้ใหม่ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับการค้นพบในงานนี้ที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนที่ผ่านการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมเป็นฐานมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเทียบกับก่อนเรียน อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม ทำให้นักเรียนรู้สึกสนุกสนานและมีแรงจูงใจ ซึ่งตรงกับข้อเสนอที่ชี้ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเมื่อผู้เรียนมีโอกาสทำงานร่วมกับเพื่อน ในสังคมการเรียนรู้ นอกจากนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสิทธิโชค สิริวัฒน และคณะ (2565) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดจระเข้ใหญ่ ตำบลจระเข้ใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 17 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ (1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องพุทธโอวาท 3 และหลักกรรม จำนวน 5 ชุดการเรียนรู้ (2) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t-test dependent ผลการวิจัยดังกล่าวพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดย ใช้การเรียนรู้เชิงรุกมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

จากการวิจัยของผู้วิจัยเองและผู้วิจัยท่านอื่นๆ พบว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดนนทบุรี เป็นเครื่องมือที่นอกจากจะทำให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมและเกิดความสุขสนุกสนานแล้วยังช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและสามารถทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มได้ หากผู้เรียนได้รับการฝึกทักษะการเขียนเป็นประจำ รวมทั้งได้รับการเสริมจากกำลังใจจากครูผู้สอนก็จะทำให้ผู้เรียนมีความสุขและไม่ย่อท้อที่จะเรียนรู้ ซึ่งทำให้สามารถที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถมากขึ้นไปในอีกระดับหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้หรือการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. จากการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 ทำให้นักเรียนนอกจากจะได้ความรู้แล้วยังเป็นวิธีการเรียนรู้ที่เกิดความสุขสนุกสนาน ตื่นเต้น เราจึง

เป็นการส่งเสริมการจดจำ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาผลการเรียนรู้ที่สูงขึ้น จึงถือว่าเป็นนวัตกรรมที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้อีกทางหนึ่ง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมโอวาท 3 ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนนั้น ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ รายวิชาสังคม ศีลธรรมและวัฒนธรรม จะต้องเตรียมความพร้อม เตรียมสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้ในการเรียน การสอนให้พร้อมทุกครั้ง นอกจากนี้ผู้สอนควรจะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ ถึงจะมองเห็น วิธีหรือเทคนิคในการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ เพื่อจะทำให้ผู้เรียนนั้นได้เรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล

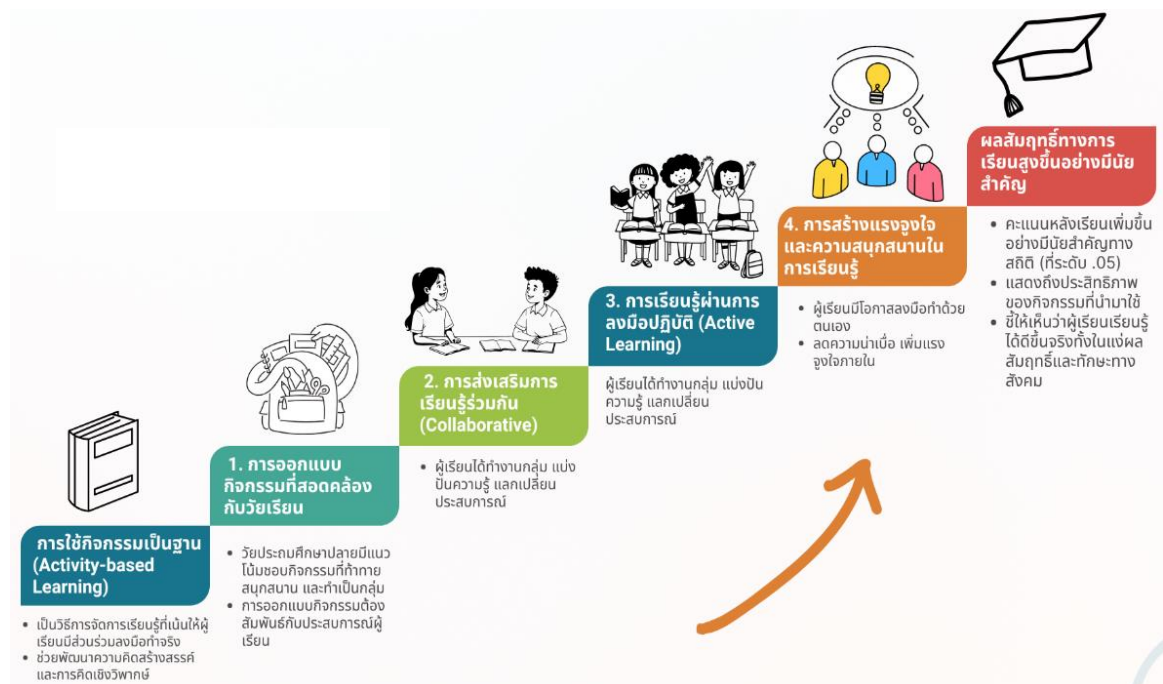
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการสอนโดยเทคนิคอื่นๆ ว่ามี ความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ต่างกันหรือไม่

2. ควรมีการสร้างชุดกิจกรรมกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในเนื้อหา อื่นและในระดับชั้นอื่น เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ที่ได้

การใช้กิจกรรมเป็นฐานในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนของนักเรียนประถมศึกษาได้โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ และเรียนรู้ผ่านการ ทำงานร่วมกัน ซึ่งไม่เพียงแต่เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่ยังส่งเสริมทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้อย่าง ครบคลุม



แผนภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ที่ได้

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวง การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย และการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรณา พ.ศ. 2559. (2560, 27 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 12 ก, หน้า 41-51.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546ก). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546ข). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสิทธิโชค สิริวัฒนโณ. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้การเรียนรู้เชิงรุก วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- ศิวนาถ ฤชุพันธุ์. นายกสมาคมโทรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. 9 กุมภาพันธ์ 2566. สัมภาษณ์.
- อัจฉรา ยะคำ. (2556). การสร้างหนังสือการ์ตูนสาระพุทธศาสนา เรื่องพุทธโอวาท 3 เพื่อสร้างเสริม คุณธรรมพื้นฐานของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดห้วยทราย อำเภอมะเอน จังหัดเชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- เสริมพงศ์ วงศ์กมลไสย. (2548). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง หลวงตาพลวง โดยใช้ กิจกรรมกลุ่มแบบจิกซอว์และแผนผังความคิด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต, ภาควิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses related to achievement*. London: Routledge.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- Prince, M. (2004). Does Active Learning Work? A Review of the Research. *Journal of Engineering Education*, 93, 223-231.